

Kőhalmi László
tanszékvezető adjunktus

A korupcióról

1. A korupció fogalomalkotásának nehézségei

Világszerte jelentős problémának tartják a korupciót, ami már régóta nem csak a politikát és a közigazgatást, hanem a privátszektor is érinti.¹ Különösen a nemzetközi üzleti kapcsolatokban van nagy szerepe a korupciónak.² Ez alól nem jelentenek kivételt a gazdasági értelemben fejlettnak tekinthető nyugati demokráciák³ sem.⁴ Mint minden jelenség – így a korupció – megértésénél is az alapoknál kell kezdeni. Mit is értünk általában korupció alatt? Nehéz tömören és velősen megfogalmazni.⁵ Nincs egységes értelmezés.⁶ Azok a tudományok – illetve tudományágak, amelyek a korupcióval foglalkoznak (pl. gazdaságtudomány, jogtudomány, szociológia, kriminológia, politikai tudományok, gazdasági etika) sokrétű definíciókat alkottak.⁷

Hankiss Elemér szerint a korupció megfoghatatlan jelenség. Titkolódzó, ezerarcú, a társadalmi kölcsönhatások szürke övezetében létezik társadalmi felháborodás és hallgatólagos beleegyezés között, és tisztességes állampolgárokat csábíthat, kényszeríthet arra, hogy belekeveredjenek.⁸

Gombár Csaba a korupció politikai jelentőségét emeli ki, hiszen az mindig a politikailag formált társadalom közeledési formáiban, vagy romlottságában jelenik meg.⁹

Lengyel László értelmezésében a korupció az állam romlottságán, romlásán túl, a társadalmi közcél és közérdek rontását jelenti.¹⁰

Márki Zoltán a korupció genezisének eszközjellegében látja, mely lehetővé teszi, hogy a társadalom, az állam életét rendező elveket, szabályokat félretéve történjen az ügyintézés.¹¹

Olyan társadalmi lénynek tekinti Merth László a korupciót, mely az egyének, intézmények, szervezetek stb. szándékától függetlenül része, ezért alkotója is a társadalmi folyamatoknak, minden irányú fejlődésnek, a hétköznapiaknak.¹²

Vásárhelyi Mária kutatásai során arra a következtetésre jutott, hogy a korupciót az emberek többsége alapvetően gazdasági, morális okokra vezeti vissza; egyrészt a gazdasági fejlettség szintjében, másrészt

az adott társadalom erkölcsi állapotában jelöli meg a korupció okát.¹³

Krántz Mariann szerint a korupció gyűjtőfogalom; mégpedig olyan gyűjtőfogalom, amely mögött egymással rokon, olykor egymást átfedő, de mégis különböző minőségű tartalmak húzódnak meg. Krántz korupciódefiníciójának fontosabb elemei a következők:

- komplex, sajátosan strukturált társadalmi jelenség, melyre három szinten történő megvalósulás a jellemző;
- a különböző jelenségszintek egymástól eltérő, de dialektikus összefüggésben is levő minőségeket képviselnek;
- az általános szintjén a korupció a gazdasági és társadalmi viszonyok determinált történelmi-politikai produktum, társadalmi tömegjelenség, mely a tömegjelenségekre jellemző valamennyi jellegzetesség mellett specifikus ismérvekkel is rendelkezik;
- a különös szintjén a korupció a különböző gazdasági és társadalmi rendszerek meghatározott osztályviszonyain belül egy-egy adott társadalmi csoporthoz, a társadalmi munkamegosztásban egy-egy speciális helyet elfoglaló réteghez kötődő, az adott csoportra szignifikánsan korrupt cselekvések összessége;
- individuális szinten a korupció az aktív és a passzív fél egymástól eltérő, de kielégítőmódját tekintve kölcsönösen feltételezett és párhuzamos tendenciájú szükségletek által motivált társadalmi interakció.¹⁴

A Tevfik Nas, Albert Price és Charles Weber alkotta szerzőtriász szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy a korupcióna nincsen általánosan elfogadott definíció. Korruptnak tekintik a cselekedetet, ha a közhatalom vagy autoritás illegitim, privát előny céljára kerül felhasználásra.¹⁵ Rendkívül érdekes gondolati megközelítés részükről az ún. „hasznos korupció” fogalma. Amennyiben az elérni szándékozott javak és szolgáltatások megszerzését bürokratikus – vagy egyéb jogi, politikai – akadályok gátolják, akkor a korupció „pozitív” szerepet is betölthet. Lényegében a korupció egy társadalmi elosztási funkciót tölt be. Természetesen az életszínvonalat növelő korrupt aktus nem jelent egyben legitimitást is, mindössze a társadalmi jólét nettó növekedését biztosítja.¹⁶

A korupció olyan magatartás, amely a közösségi szabályoktól azért tér el, hogy a privátérdek anyagi vagy státuszelőnyre járjon, illetve, amely a magánérdek érvényesítése során sérti a fennálló normákat – írja J. S. Nye. Szerző ide sorolja a megvesztegetést, a nepotizmus és a hűtlen kezelést.¹⁷

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

Amennyiben megpróbáljuk ezeket a megállapításokat közös nevezőre hozni, akkor korrupciót a következőképp definiálhatjuk: a korrupció egy a normától (az előírttól) eltérő viselkedésforma, amely a politikában, a gazdaságban vagy a társadalomban betöltött pozícióval egy másik személy vagy intézmény javára történő visszaélésben nyilvánul meg.¹⁸ Ez történhet saját elhatározásból, illetve valaki más ösztönzésére, azért, hogy saját vagy egy harmadik fél részére előnyt szerezzen. Ennek eredményeként a politikát, a társadalmat, illetve a gazdaságot kár (hátrány) fenyegeti vagy éri. A korrupt cselekmények közös megegyezéssel *titokban* maradnak.¹⁹

A korrupciókutatás napjainkig döntően a politika és közzsféra területére koncentrált,²⁰ míg a *magán-szektor korrupciója*,²¹ vagyis a vállalkozások működése során²² lezajló korrupt aktusok²³ tudományos szempontú vizsgálata alulkutatottnak tekinthető.²⁴ Ezért inkább a privát gazdaságban jelen levő korrupcióra fókuszálók, ahol a veszteséget cselekményeket a vállalkozások alkalmazottai kínálják fel vagy fogadják el.

A különböző analízisek – főleg az ok-kutatások – számos eredménnyel járultak hozzá e fenomén jobb megértéséhez, ritkaságszámba mennek azonban a korrupciós aktus „főszereplőjére”, azaz a korrumpálóra fókuszáló vizsgálatok.

Ha a felderített esetekben azt vizsgáljuk, hogy ki is volt a korrumpáló és kit korrumpáltak, felmerül a „miért” kérdése. Mi készíti a vállalkozások döntéshozóit arra, hogy korrupt módon járjanak el? Mi készíti őket arra, hogy korrupciós ajánlatot elfogadjanak (passzív korrupció) vagy, hogy ők maguk tegyenek korrupciós ajánlatot (aktív korrupció). A tanulmányban töreksem az eddigi – főleg németországi – kutatásokra alapozva²⁵ választ adni ezekre a kérdésekre.

2. Az eddigi korrupció-kutatások

Régóta már nem csupán egy provokáló tézis, hanem empirikus kutatások által is igazolt tény: a férfiak hajlamosabbak a korrupt magatartásra, mint a nők. Ez nem meglepő, hiszen a férfiak felülreprezentáltak a menedzser pozíciókban. A német korrupciós vizsgálatok²⁶ szerint az elkövetők alapvetően nem csaló személyiségtípusok, ellenkezőleg: a tipikus elkövető büntetlen előéletű és értékítélete torzulásmentes. Jelemezően feltörekvő – és már tapasztalattal rendelkező – tisztviselőkről van szó, akik különféle szakmai képzésben is részesültek. Mivel magas szakkompetenciákkal rendelkeznek, magas a beléjük vetett bizalom. Törekvők és karrierorientáltak, ezen kívül munkapozíciójuk révén hatalmi- és

döntési helyzetben vannak. Státusz tudatosan magas az életszínvonaluk. Akik a korrupcióban érintettek, tettüket valamilyen *neutralizációs indokkal* próbálják racionalizálni.²⁷ Tagadják a személyes felelősségüket, cselekedetük erkölcsstelen voltát és a keletkezett kárt is. Ezek az ismérvek²⁸ hasonlítanak a gazdasági bűnözők²⁹ jellemzőire.³⁰

A korrupt személyek erősen hasonlítanak a „normális” sikeres menedzserekre,³¹ de felmutatnak olyan tulajdonságokat, melyek nyilvánvalóan nem csak a legális, hanem az illegális ügyletekhez is hasznosak. A korrupt szereplő személyiségjegyeinek vizsgálatát célzó kutatások az alábbi ismérveket mutatják: saját cselekedeteiket más személyeknek vagy külső körülményeknek a számlájára írják; machiavellianizmussal (hajlam arra, hogy a saját előny érdekében másokat megtevésszünk vagy manipuláljunk), magas rizikóvállalási hajlandósággal;³² patológias nárcizmus.

Az indítékuk csak ritka esetben finánciális szükséghelyzet. A szakmai becsvágy, a hatalomkifejtésben rejlő pusztá élvezet, a munkahelyi túlterhelés vagy az elmulasztott karrierlehetőségek miatt érzett csalódottság mellett elsősorban a rizikómentes meggazdagodásra való kilátás az, ami a korrupt személyeket kriminális cselekedetük felé hajtja. A tettesek szeretnék az egyéni hasznukat maximalizálni, és *költség-haszon* elemzéseket készítenek.³³ Korrupt tranzakció létrejöttének előfeltétele, hogy a belőle fakadó várt haszon a korrumpálók és a korrumpáltak számára egyaránt meghaladja a várt költségeket. Fokozódik a vonzereje a korrupt szerződés megkötésének, ha nő a szolgáltatás/juttatás értéke, illetve, ha csökken a felderítési- vagy lelepleződési rizikó, valamint a korrupciós tett büntetési mértéke és tranzakciós költség. Amennyiben kicsi a felfedezés és ebből fakadóan a deliktummá válás valószínűsége, akkor a kriminális tett – az egyén vagy vállalkozása által nyerhető haszonhoz viszonyítva – alacsony normaszegési kockázatú magatartásként kerül megítélésre.³⁴

3. Döntési folyamatok

A korrupt szereplők személyiségjegyeire és indítékaira vonatkozó adatok ugyan rendelkezésre állnak, de a kutatók eddig alaposabban még nem vizsgálták a különböző viselkedési komponensek összjátékát, amelyek végül is a korrupt cselekményhez vezetnek. Érdekes kutatást folytatott a témában Tanja Rabl,³⁵ aki a korrupt cselekmény személyre vonatkozó komponenseit egy specifikus szituációs kontextussal, a privát gazdasággal interakcióban vizsgálta. Első sorban arra kereste a választ, hogy milyen motivációs, akarati, emocionális és kognitív komponensek

as
k,
ák
ü-
tt
gia
ik

n

is

i-

st

k

r-

y

l-

s

-

-

s

t

-

-

s

)

)

t

)

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

:

játszanak szerepet és összjátékuk miként vezet végső soron korrupst tettehez.³⁶

Rabl a korrupst aktorok döntési számításainak leképezéséhez a kriminális cselekvés egy modelljét dolgozta ki, amit kísérleti szimuláció keretében empirikusan ellenőrzött egy vállalati terv segítségével hallgatói szűrőpróba kapcsán. Ez a modell két egyedi szereplő közötti korrupciós kapcsolat első kezdeményezésére vonatkozik.

Az adatelemzés után a korrupst cselekvés *redukált modellje* áll elő. A végső modell kiindulópontja a vágy, hogy egy szakmai vagy privát cél elérése érdekében korrupst módon cselekedjünk. Ez a vágy annál erősebb, minél pozitívabban áll a szereplő a korrupcióhoz, és minél több más fontos személy akceptálja a korrupciót a környezetben. Amint megszületik az akarati elhatározás, hogy korrupst módon cselekedjünk, a vágy elhatározássá válik. Ez annál erősebb, minél erősebb a korrupst cselekedet iránti vágy, illetve, a szereplő minél több kontrollal képzei, hogy rendelkezik a korrupst cselekedete felett. A saját cselekedet így észlelt kontrollja annál kifejezettebb, minél csekélyebb pl. a korrupciós kapcsolat előtti, alatti, illetve utáni felfedezési valószínűség, a büntetési mérték és tételek. Itt olyan költségekről lehet szó, mint pl. ami korrupcióra hajlandó partner találásával, korrupciós csere biztosításával vagy a korrupciós kapcsolat titokban tartásával jár. Minél erősebb a korrupst cselekvésre való szándék, annál valószínűbb, hogy a korrupst cselekedet ténylegesen bekövetkezik.

Az eredmények azt mutatják, hogy a teoretikus kiindulási modell minden komponense, melyek egy bizonyos privát vagy szakmai cél elérésével kapcsolatosak (pozitív vagy negatív anticipált emóciók, a célérés nehézségei, egy bizonyos privát vagy szakmai cél elérésének vágya vagy szándéka), nem jelentenek prognózist a korrupst cselekvés vonatkozásában. De miért? A beállítódási-viselkedési kutatás egyik felismerése, hogy az általánosságban megfogalmazott privát és szakmai célok nem alkalmasak olyan specifikus viselkedés, mint a korrupst cselekvés előrejelzésére. Továbbá a korrupst, úgy tűnik, nem illeszthető a „főlerendelt” cselekvési tervbe. Az individuális döntésre csak akkor kerül sor, ha adódik a korrupst lehetőség. Ez, összehasonlítható kiindulási szituáció esetén a tesztalanyoknál eltérő lehet, rámutatva a korrupst cselekvés személyre szabott komponenseinek jelentőségére. A kognitív komponensek – a korrupciós beállítódás, mások normái a korrupst vonatkozásában, a saját korrupst cselekedettel kapcsolatban vélt kontroll – tehát a korrupst cselekvés előrejelzésében nagy szerepet játszanak. Relevánsnak tűnik a vágy és a szándék/akarat egymástól való megkülönböztetése is. Így a motivációs,

akarati és kognitív – de nem az emocionális – tényezők együtt játéka vezet egy szituatív kontextusban, megfelelő alkalom esetén a korrupst cselekményhez. „The person matters!”, „A személyi anyag” – így összegezheto az eredmények kvintesszenciája.

4. Racionalizációs stratégiák

Az előzőekben már említésre került, hogy a korrupst szereplők erős önfelmentési- és neutralizációs tendenciákat mutatnak. A szakirodalom³⁷e *racionalizációs stratégiáknak*³⁸ jelentős szerepet tulajdonít a vállalkozások korrupciójának normalizálásánál.³⁹ A korrupst cselekvők ezt a stratégiákat használják, hogy morális és etikus egyénekként lássák/látassák magukat, s így megszabaduljanak a rossz lelkiismeretüktől és megőrizték a pozitív énképüket.⁴⁰

A korrupst szereplők tehát nem válnak meg a társadalmi értékektől, csak máshogy konstruálják a szituációkat. Nem utasítják el a *konvencionális normákat*, és nincsenek olyan véleményen sem, hogy az általuk megsértett normákat helyettesíteni kellene. Ugyanakkor azt állítják, hogy ezek a normák bizonyos körülmények között nem helytállóak, relatívak, tehát áthághatók. A racionalizációs stratégiák⁴¹ elutasítják a korrupst cselekedetek negatív interpretációját, és neutralizálják a korrupst potenciális stigmáját. A legtöbb ilyen technikát kulturálisan tanuljuk és szociálisan erősítjük. Jelentős szerephez jut ebben a vállalkozói kultúra is.

Ha bizonyos technika alkalmazása sikerre vezet, az ismételt alkalmazását eredményezi hasonló szituációkban. Ezzel a racionalizációs stratégiák hozzájárulhatnak a korrupst kiterjedéséhez a vállalkozásokban és közöttük. Tanja Rabl nyolc különböző felmentést/igazolást különböztet meg, melyek helyességét vizsgálati úton kontrollálta. A racionalizációs stratégiákat Rabl a következő táblázatban⁴² foglalta össze.

Rabl tervszimulációjában a korrupst szereplők cselekedeteiket leggyakrabban a „kontó” metaforájának használatával igazolják. Feljogosítva érzik magukat a korrupst cselekményre, mivel úgy vélik, a munkájuk során véghezvitt erőfeszítések révén egy „követelést” – egyfajta „letétet” – gyűjtöttek, amiből most költhetnek. Gyakori a felsőbb rendű célokra való hivatkozás is. A korrupst aktorok ilyenkor azzal érvelnek, hogy a korrupst cselekedetükre egy magasabb rendű cél elérése érdekében volt szükség. Mindkét stratégia visszatükrözi az individuumnak a szervezethez és a munkához való viszonyát. Míg a kontó metaforája a munkában eddig elért eredményekre vonatkozik, a felsőbb célokra való hivatkozás olyan vállalkozási célokra, amiket el kellene érni. A felelősség, a kár-

<i>Racionalizálási stratégiák</i>	<i>Tipikus kijelentések</i>
Legalitás	„De hiszen sehol sincs leírva, hogy ezt nem szabad.”
A felelősség tagadása	„Ez volt az egyetlen lehetőség a nyereségünk növelésére.” „Hisz ezt mindenki így csinálja!”
A kár tagadása	„Ez nem károsított meg senkit. Mindenkinek jó volt.”
Az áldozat tagadása	„A konkurenciára gondol? Néha ők is húzhatják a rövidebbet!” „Miért? Mert más pályázók üres kézzel távoznak? Hát... ilyen az üzlet”
Szociális súlypontozás	„Mások még más dolgokra is képesek, hogy megbízásokhoz jussanak”
Hivatkozás felsőbb célokra	„Én csak megtettem mindent azért, hogy a vállalkozás helyzetét és nyereségét javítsam”
A kontó metaforája	„Miért ne használnám ki azokat a jó kapcsolatokat, amiket évek során kiépítettem?”
A figyelem újrafókuszálása	„Végül is én hoztam össze a megbízást a vállalkozásunk számára.”

okozás és az áldozat tagadása alárendelt szerepet játszanak. Ez azt mutatja, hogy a racionalizációs stratégiák primeren nem a korrupciós cselekvés negatív implikációinak tagadását célozzák, sokkal inkább azt a „pozitív” szándékot emelik ki, ami a korrupciós cselekvés mögött áll.

5. Cselekvési ajánlások

A korrupciós cselekvés empirikusan validált modellje támpontot nyújt a vállalkozások számára, hogy a korrupció megelőzésére és leküzdésére alkalmas intézkedéseket fejlesszenek ki. Mivel a modell a pszichológiai faktorokra fókuszál, elsősorban a személyzeti menedzsment számára vezethetőek le cselekvési ajánlások. Ezeket a javaslatokat azonban elővigyázatosan kell kezelni, mivel egy hallgatói mintával végzett kísérleti modell eredményei nem konvertálhatók át egy az egyben a vállalkozások menedzsmentpozícióira.

Rabl szerint a következő három faktort¹³ lehet a korrupciós szereplők döntési folyamatának jelentős befolyásoló tényezőjeként azonosítani: az egyén korrupcióhoz való viszonya/beállítódása, mások normái a korrupcióval kapcsolatban, a korrupciós cselekvést felett érzett kontroll.

A korrupció-averz normák megalkotásához meg kellene mutatni különböző módokon a munkavállalók számára, hogy a vállalkozáson belül semmi esetre sem tolerálják a korrupciót és mindenkinek abszolút módon megkövetelik az integritását. Törekedni kell *etikai munkahelyi klíma* létrehozására, ahol szigorúan elutasítják a korrupciót még abban az esetben is, ha a korrupciós cselekmény eredménye elsősorban a vállalkozás számára tűnik előnyösnek.

Tisztázni kell, hogy az etikai értékek magasabb rendűek, mint a rövidtávú gazdasági célok, mivel

hosszútávon a korrupció árt a vállalkozásnak. A cél nem szentesíti az – illegális és etikátlan – eszközt. A korrupció intézményes elítélésének egyik módja, ha a top-menedzsment *etikai kódexet*¹⁴ vezet be.¹⁵ Az ő feladatuk a példakép szerepe is. A korrupció leküzdésének prioritást kell élveznie minden felett. Félreérthetetlenül kommunikálni kell, hogy minden törvényt be kell tartani. A menedzsment korrupcióval szembeni elköteleződését dolgozói levelek, newsletter vagy kifüggesztések formájában lehet kommunikálni a vállalkozáson belül, ezzel támogatva az erőfeszítéseket.

Természetesen a vállalkozás minden résztvevőjét integrálni kell a korrupció-ellenes vállalkozási kultúra megalkotásába. Túl kevés, ha a kérdést a magasabb menedzsmentre szűkítjük le. Segítségünkre lehetnek etikai- vagy korrupcióellenes bizottságok, melyek különböző vállalkozói területek és hierarchiák munkavállalóiból tevődnek össze és tagjai rotálnak. Az ilyen bizottságok etikai dilemmákat vitatnak meg, főként a korrupcióval kapcsolatban. Emellett támogatják a korrupcióellenes intézkedések realizálását. Reményt keltő jel, ami szintén hozzájárulhat a vállalkozás korrupció-ellenes normáihoz, ha az anti-korrupciós harcban együttműködünk más vállalkozásokkal, a kormánnyal, munkavállalói egyesületekkel és nem kormányzati szervezetekkel.

A korrupcióhoz való hozzáállás fontos determinánsa annak a vágynak, hogy korrupciós módon cselekedjünk. Miként garantálható egyrészt a vállalkozások munkavállalóinak korrupció-ellenes attitűdje, másrészt, hogyan fogantatosíthatók olyan intézkedések, melyekkel a személyzet beállítódása módosítható? Reális lehetőségnek tűnik az, hogy már az új munkaerő kiválasztásakor felmérjük a korrupcióhoz való viszonyulást. Ennek során nem szabad általános integritási tesztekre korlátozódni, hanem specifikus korrupció-releváns kérdéseket is fel kell

tenni. Emellett a vállalkozások már a munkaerő-torborzási anyagba is beilleszthetik az etikai kódexüket⁴⁶ és direkt módon ráterhetnek erre a kiválasztási interjú során. Ez lehetővé teszi a jelentkezők számára, hogy összevessék saját korrupcióhoz való viszonyulásukat a potenciális munkaadó irányultságával. Ezen kívül a cégek kötelezhetik a pályázókat, hogy kötelező nyilatkozat aláírásával ismerjék el jövőbeni munkáltatójuk korrupció-ellenes politikáját.

A már alkalmazott személyzetet célzó, a korrupció leküzdésére irányuló intézkedések a tréningek és workshop-ok. Itt is kívánatos a specifikusság. Nem elégségesek az általános *etikai tréningek*. Fokozni kell az alkalmazottak korrupciós problémák iránti szenzibilitását, mégpedig úgy, hogy megértésük: mi a korrupció, miért utasítandó el, és milyen következményekkel jár. A szokásos racionalizációs stratégiákkal való szembesítés része kell, hogy legyen a korrupció-ellenes tréningnek. A beállítódás megváltoztatásának egy másik módja *prémiumok* és *szankciók* kilátásba helyezése. Az etikus viselkedést jutalmazni, a korrump magatartást büntetni kell. Így például a teljesítmény megítélését és az ezzel kapcsolatos jutalmazást össze lehet kapcsolni az etikus magatartással.

A Rabl által javasolt vizsgálat azt is mutatja, hogy a korrump cselekvés szándéka annál erősebb, minél kifejezettebb a saját viselkedésünk feletti vélt kontroll. Ezért fontos, hogy olyan hatékony *kontroll mechanizmusokat* hozzunk létre, melyekkel maximalizálható a korrump szereplők rizikója.⁴⁷ Ezt különböző úton-módon lehet realizálni. A munkaalkotás számos lehetőséget kínál a lehető legnagyobb *transzparencia* és magas felfedezési valószínűség megteremtésére: jól definiált felelősségi körök, funkciók szétválasztása, fontos döntéseknél a több-szem-elv, a személyzet rotációja, valamint egy hatékony dokumentációs rendszer. Elképzelhető korrupció-ellenes megbízott vagy ombudsman kinevezése, belső auditok vagy revíziók folytathatók le, bevezethető egy effektív *whistleblowing*-rendszer,⁴⁸ alkalmazhatók rendszeres teljesítményértékelések és munkavállalói megbeszélések. Utóbbiak segíthetnek abban, hogy felismerésre kerüljenek a korrump tendenciák és felépüljön a munkavállalók bizalma és jelezzék feletteseiknek a korrump ajánlatokat.

A felfedezési valószínűség növelését célzó intézkedések mellett, fontos, hogy a vállalkozások teljesen világosan kommunikálják a felfedezés esetén fenyegető szankciókat. Ezzel tudatosítható a munkavállalókban a korrump cselekedet felfedezésének rizikója. Nem elég magas büntetéseket kilátásba helyezni. A korrump cselekménynek az individuumbot érintő számos konzekvenciáját világosan ki kell emelni. Erre sor kerülhet beszédekben, irányelvekben, news-

letterek-ben, antikorrupciós kampányokban vagy tréningeken és szemináriumokon.

6. Összegzés és javaslatok

A tanulmányban bemutatott – Tanja Rabl által elvégzett – vizsgálat egyrészt bepillantást ad a korrump aktorok döntési kalkulusaiba, másrészt világossá teszi, hogy mennyire hiányosak a kutatások a korrump szereplők vonatkozásában.

Fontos szerepet kaphat a magánszektorban megjelenő korrupcióellenes küzdelemben a *tömeghírközlés*. Amennyiben az elektronikus és a nyomtatott sajtó – megfelelő anyagi és szervezeti függetlenség esetén – ellent tud állani a privátszféra és a politika terepéből fakadó nyomásnak, úgy állandó Damoklész-kardként függhet a korrump aktorok feje fölött. A szerkesztői függetlenséggel azonos rangsorban áll az újságírói függetlenség. Az újságíróknak és a média függetlenségéért küzdő csoportoknak közösen kell fellépniük annak érdekében, hogy a közérdeklődésre számot tartó korrupciós hírek megjelenhessenek.⁴⁸ Melyik cég szeretné goodwill-jét korrupciós váddal beszennyezni?

A magyar jogalkotó a 2013. évi CLXV. törvényben szabályozta újra a közérdekű bejelentőkre vonatkozó előírásokat. Az elmúlt években a multinacionális vállalatok gyakorlatában egyre elterjedtebbé vált a különféle vállalati belső visszaélés-bejelentési rendszerek terjedése.⁴⁹ E rendszerek azt célozzák, hogy a munkavállalók a vállalat belüli információ-áramlástól eltérő csatornákon belső információkat juttassanak el az erre létrehozott szervezetekhez, jogi-megfelelőségi (compliance) szervezeti egységekhez. Bár e bejelentési rendszerek működését sok esetben jogszabály (pl. az Amerikai Egyesült Államokban a Sarbanes-Oxley törvény⁵⁰) írja elő, működésük belső jogi, adatkezelési aggályokat vethet fel. El kell ismerni e mechanizmusok jelentőségét a magánszférában tapasztalható jogszabálysértések és korrupciós cselekmények visszaszorítása, valamint az etikus vállalatirányítás előmozdítása terén, de a kihívásokra – a magyar törvényhozó szerint – nem általános tiltással, hanem a megfelelő jogi környezet megteremtésével – nem utolsósorban a minőség⁵¹ és nem ötletszerű jogalkotással – kell reagálni.⁵² Egyet értek Drinóczi Tímea megállapításával, miszerint az egyszerűsítésre és az adminisztratív terhek csökkentésére irányuló törekvések az adminisztratív terhek hazai felmérése előtt – a politikai kommunikációt leszámítva – nem különböznek el egymástól.⁵³

A magyar jogalkotó tehát a közérdekű bejelentő (whistleblower) intézményének szabályozásával védelemben kívánja részesíteni a közösség számára hasz-

nos információt szolgáltató, ugyanakkor joghátrányt helyez kilátásba a rosszhiszeműen, döntő jelentőségű valótlán információt közlővel szemben.

A Transparency International a közérdekű bejelentőkre vonatkozó törvénytervezettel szemben ugyan több jogos kritikai megállapítást tett, de a jogalkotó sajnos ezeket az észrevételeket figyelmen kívül hagyta. Alapvető hiba, hogy a bejelentések, közérdekű bejelentések, stb. kivizsgálását lényegileg az ilyen természetű korrupciós jelzések kezelésére jelenleg is kötelezett hatóságok feladatává teszi a 2013. évi CLXV. törvény. A jogalkotónak nyilvánvalóan abból kellett volna kiindulnia, hogy a bevezetésre kerülő új rendszerben olyan információk, adatok kerülnek napvilágra, amelyek eddig rejtve maradtak, s értelemszerűen a közérdekű bejelentők erre irányuló hajlandóságát erősítő, őket megvédeni képes mechanizmusok jönnek létre. A törvény nem tesz mást, mint a potenciális bejelentőt újabb jogcímekkel ruhazza fel arra, hogy a most is létező hatóságoktól a jelenleg is rendelkezésre álló eljárások, intézkedések megtételét kérje. Ez azonban önellentmondáshoz vezet, melynek feloldásával a jogszabály adós marad.⁵⁴

A whistleblowing morális, etikai értelemben előremozdítja a közérdekvédelem, átláthatóság és az elszámoltathatóság általános demokratikus értékeinek érvényesülését,⁵⁵ s így a korrupció ellen is hatásos eszköz lehet.

A szakirodalom a bennfentes informátorok esetében megkülönbözteti az ún. belső illetve külső whistleblowereket.⁵⁶ Belső whistleblowingről beszélhetünk, ha az információval az adott szervezet saját vezetőit vagy megbízottait keresik. Ezzel szemben minden olyan információátadás külsőnek minősül, amelynek során a bennfentes információt az érintett szervtől független személy vagy szervezet számára szolgáltatják ki.⁵⁷

Kiemelem a korrupciós ügyekben lefolytatott eljárások⁵⁸ időfaktorát.⁵⁹ A korrupciós deliktumokban magas látenciája⁶⁰ miatt titkosszolgálati eszközök alkalmazása⁶¹ is felmerülhet.⁶² A jogirodalomban Takács Veronika kíváncsnak tartja az informátor inkognitójának megőrzését, mert így a bizalmi személy (és hozzátartozói) megóvható az elkövetői bosszútól és fenntartja a tájékoztatásnyújtás kiapadhatatlanságát, tartósságát.⁶³

Álláspontom szerint komoly jogállami aggályok merülhetnek fel a titkosan együttműködő személynek (bizalmi személy) a bírósági tárgyaláson szükségessé váló meghallgatása esetében. Az ennek lehetőségét kizáró tárgyalásvezetési metodika súlyosan sérti a közvetlenség büntetőeljárás elvét, és korlátozza a terhelt védekezői lehetőségeit. Megemlítendő továbbá az is, hogy a korrupció elleni küzdelemben

előtérbe kerül a tág értelemben vett, ún. felelős társaságirányítás megvalósításának kérdése is.⁶⁴

A korrupció elleni küzdelem tekintetében a döntéshozóknak elemezni kellene, mi az oka annak, hogy míg egyes intézmények, amelyek külföldön jól működnek, nálunk teljességgel alkalmazhatatlannak bizonyulnak rendeltetésük betöltésére. Ez a megállapítás a büntetőjogi lépések területére is igaz.⁶⁵ A hazai törvényhozó permanensen szigorítja a korrupciós deliktumok büntetési tételeit, de ennek a jogalkotói alapattitűdnek a sikeressége nem feltétlenül látszik beigazolódni.⁶⁶

Az elméleti kutatóknak és a gyakorlati szakembereknek integrálniuk kell tudásukat, tapasztalataikat, hogy együttes erővel léphessenek fel a korrupció ellen. „*Navigare necesse est, vivere non est*” – hajózni szükséges, élni nem kell. „*Audire necesse est, corrumpere non est necesse*” – ellenőrizni szükséges, megvesztegetni nem szükséges.⁶⁷

Jegyzetek

¹ Ligeti Miklós – Romhányi Balázs – Szloboda Alíz: *Mit választunk? Az intézményrendszer és a költségvetés átláthatósága Magyarországon*. Transparency International Magyarország – Költségvetési Felelősségi Intézet. Budapest 2014. 9. o. „Magyarországon egyes üzleti csoportok és a politikai rendszer korrupciós összefonódása tényként kezelhető. A közhatalom a – fekek által nem ellensúlyozott mértékű politikai hatalmat összpontosító – kormány foglyává vált, a kormány pedig gyakran önkényesen dönti el, mely üzleti szereplőkkel hajlandó együttműködni. A kivételesen üzleti csoportokat akár közhatalmi eszközökkel, jogszabályokkal és/vagy közpénzek transzferálásával is előnyhöz juttatja. Ez a gazdasági szereplők részéről járadékvadászathoz vezet, aminek az a következménye, hogy a vállalatok nem a profitszerzésben, hanem az állam kegyeinek keresésében lesznek érdekelték. Ez makroszinten torzítja az erőforrások optimális allokációját, a közjó helyett a „közrosszhoz” vezet, végső soron pedig csökkenti a gazdaság teljesítményét és a versenyképességét.”

² Az elmúlt években számtalan tisztos multinacionális cég neve besározódott korrupciós botrányok miatt pl. Siemens-ügy, Enron ügy. Ld. Kecskés András: *Az Enron botrány és az üzleti jog rohadt almái*. Magyar Jog 2008. 6. sz. 429-433.o.

³ Ádám Antal: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. Osiris Kiadó, Budapest 1998. 32. o.

⁴ Rabl, Tanja: *Der korrupte Akteur*. Aus Politik und Zeitgeschichte 3-4/2009. 12. Januar 2009. 26. o. Szerző példaként említi, hogy Németországban a korrupció olyan aktuális kérdés, mint még soha. A német sajtó egyre sűrűbben számol be látványos korrupciós ügyekről. Olyan – korábban elképzelhetetlen – vezércímekkel találkozhat az olvasó, mint pl. „Isten hozott a baksisköztársaságban”, „A korrupció tizből kilenc vállalkozásnál jelen van”, és „Önkiszolgálás a DAX-konzernnél – a korrupció a főnökök dolga”. Rendkívül találóan jellemzi Florian Klenk osztrák zurnalizista a korrupciós karakterisztikáját a következő mondattal: „Egyik kéz tartja a másikat.” Ld. Sover, Richard: *Private Korruption im Wirtschaftsleben*. Juristische Blätter 2012, Heft 5. 332. o.

⁵ Goudie, A.W. – Stasavage, David: *A framework for the analysis of corruption*. Crime, Law & Social Change 29. 1998. 115. o. „There have been a number of different attempts at defining corruption. Some seek to provide a formal comprehensive definition, while others are not strictly designed to define corrupt activity per se but are deployed to isolate those activities that are the subject of the author's concern. A further complication is that corruption is

most commonly referred to as a public-sector phenomenon, but it is also an important fact of life in the private sectors of both developed and developing countries."

"Természetesen nem vitatom, hogy egyes nemzetközi szervezetek komoly lépéseket tettek az egységes korrupció-definíciók irányában, azonban ezek a kísérletek globális eredményre nem vezettek. Így az Egyesült Nemzetek Szervezete Meridában, 2003 december 10-én kelt Korrupció elleni Egyezménye több korrupciós deliktum esetében lényegében büntető-tényállászerű normaszövegeket fogalmaz meg pl. a befolyással üzérkedés esetén: „A részes államok elfogadják az alábbi szükséges jogalkotási és egyéb intézkedéseket, hogy a következőket – szándékos elkövetés esetében – bűncselekménnyé nyilvánítsák: a) Hivatalos személynek vagy más személynek jogtalan előny közvetve vagy közvetlenül történő ígérese, felajánlása vagy adása annak érdekében, hogy a hivatalos személy vagy a személy visszajeljen valódi vagy vélt befolyásával, hogy a részes állam közigazgatási vagy állami hatóságától jogtalan előnyre tegyen szert a cselekmény eredeti felbujtója vagy más személy javára; b) Jogtalan előnynek a hivatalos személy vagy más személy általi közvetve vagy közvetlenül történő kérése vagy elfogadása maga a hivatalos személy vagy más személy javára annak érdekében, hogy a hivatalos személy vagy a személy visszajeljen valódi vagy vélt befolyásával, hogy a részes állam közigazgatási vagy állami hatóságától jogtalan előnyre tegyen szert."

⁷ Takács István – Csapodi Pál – Takács-György Katalin: A korrupció, mint deviáns társadalmi attitűd. Pénzügyi Szemle 2011. 1. sz. 27. o. „A korrupció egy lehetséges definíciója: az elfogadott szabályoktól való eltérő viselkedés egyéni haszon elérésére azt sugallja, hogy a korrupciós cselekmények eltérések az implicit és explicit viselkedési normáktól (jogi és etikai értelemben). Számos társadalomban a korrupció széles körben való elterjedése azt jelzi, hogy a korrupciós viselkedés maga a norma, annak a ténynek ellenére, hogy az nem hatékony és általánosan helytelenített."

⁸ Hankiss Elemér: A korrupció jütkéai Közép-Kelet Európában 1945-1999. In: Csefkő Ferenc – Horváth Csaba (Szerk.): Korrupció Magyarországon. Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület – Pécs Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 2001. 13. o.

⁹ Gombár Csaba: A korrupció mint közrössz. In: Írások a korrupcióról (Szerk. Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László – Volosin Hédi) Korridor, Budapest 1998. 51. o.

¹⁰ Lengyel László: Esszé a politikai korrupcióról. In: Írások a korrupcióról (Szerk. Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László – Volosin Hédi) Korridor, Budapest 1998. 105. o.

¹¹ Márki Zoltán: Válasz a korrupciós kihívásokra. In: Csefkő Ferenc – Horváth Csaba (Szerk.): Korrupció Magyarországon. Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület – Pécs Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 2001. 33. o.

¹² Merth László: A korrupció értelmezése – A jelenség korrekciós és konverziós megnyilvánulásai. In: Csefkő Ferenc – Horváth Csaba (Szerk.): Korrupció Magyarországon. Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület – Pécs Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kara, Pécs 2001. 196. o.

¹³ Vásárhelyi Mária: A korrupció a közgondolkodásban. In: Csefkő Ferenc – Horváth Csaba (Szerk.): Korrupció Magyarországon. Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület – Pécs Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 2001. 190. o.

¹⁴ Kránitz Mariann: A korrupciós bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1988. 67-69. o. A szerző a definíciót még néhány elemmel bővítve fejt ki, de terjedelmi okokból azt lerövidítettem.

¹⁵ Nas, Tevfik F. – Price, Albert C. – Weber, Charles T.: A policy-oriented theory of corruption. American Political Science Review Vol. 80. No. 1 March 1986. 108. o. "One of the difficulties with this topic stems from the lack of a widely accepted definition of corruption... We define a corrupt act as any illegitimate use of public power or authority for private benefit."

¹⁶ Nas – Price – Weber i.m. 110-111.o.: "When the production of desired goods and services in society is inhibited by structural inefficiencies (bureaucratic, legal, and political), corruption could serve as a means of attaining the desired outcome... The idea of beneficial corruption does not imply that these activities should be considered legitimate, but rather that they provide a net increase in social welfare. What is implied is that there must be a serious structural flaw for any corrupt act to lead to increased welfare. This is where the policy alternatives that will be described later come into play."

¹⁷ Nye, Joseph S.: Corruption and political development: A cost-benefit analysis. American Political Science Review Vol. 61. No. 2 June 1967. 418. o. "Corruption is behavior which deviates from the formal duties of a public role because of private-regarding (personal, close family, private clique) pecuniary or status gains; or violates rules against the exercise of certain types of private-regarding influence. This includes such behavior as bribery (use of a reward to pervert the judgment of a person in a position of trust); nepotism (bestowal of patronage by reason of ascriptive relationship rather than merit); and misappropriation (illegal appropriation of public resources for private-regarding uses)."

¹⁸ Rabl, i.m. 26. o.

¹⁹ Rabl, Tanja – Kühlmann, Torsten M.: Understanding Corruption in Organizations – Development and Empirical Assessment of an Action Model. Journal of Business Ethics (82). 2008. 478. o.

²⁰ Breit, Eric: On the Discursive Construction of Corruption – A Critical Analysis of Media Texts. Economics and Society. Publications of the Hanken School of Economics Nr 227. Hanken School of Economics. Helsinki, 2011. 5-8. o.; Báger Gusztáv – Pulay Gyula – Korbuly Andrea: Korrupciós kockázatok feltérképezése a magyar közszférában. Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet, Budapest 2008.; Báger Gusztáv: Korrupciós kockázatok a közigazgatásban – Metodológia és empirikus tapasztalatok. Pénzügyi Szemle 2011. 1. sz. 43-56. o.

²¹ Hollán Miklós: A korrupció hatályos büntetőjogi szabályozásának elemzése az angol jogban. Állam-és Jogtudomány 2012. 4. sz. 573. o.

²² Krémer Ferenc: Mit tehetünk a korrupció ellen? Belügyi Szemle 2003. 9. sz. 75-76. o.

²³ Răducanu, Ruxandra: Criminal liability of the legal person in the romanian criminal law. In: Dny prava. Masarykova Univerzitate, Brno 2008

²⁴ Természetesen találunk szakirodalmat a privátszektorban megjelenő korrupcióról, de nem ez a terület képezi a kutatási fő irányokat. Erdemes kiemelni a Transparency International éves jelentéseit. Ld. még: Pálinkó Éva – Szántó Zoltán – Tóth István János: Üzleti korrupció Magyarországon – vállalatvezetők szemszögéből. Interjúelemzés. In: Szántó Zoltán – Tóth István János (Szerk.): Korrupciós kockázatok az üzleti szektorban. Kutatási háttér tanulmányok. BCE Szociológia és Társadalompolitikai Intézet Korrupciókutató-központ – Transparency International Magyarország Alapítvány, Budapest 2008. 35-54. o.; Hollán Miklós: A befolyással üzérkedés büntethetősége a közszférán túl. Állam- és Jogtudomány 2012. 1. 63-65. o.

²⁵ Rabl, Tanja: Private Corruption and its Actors – Insights into the Subjective Decision Making Processes. Pabst Science Publisher, Lengerich 2008

²⁶ Harz, Andreas: Ermittlungsverfahren in Fällen der Korruption von Nicht-Amtsträgern in Deutschland – ausgewählte rechtliche und tatsächliche Probleme. ERA Forum 2011. 12. 412-423. o.

²⁷ Levine, David P.: The Corrupt Organization. Human Relations Vol. 58. June 2005. 735.o. A racionalizálási stratégia egészen addig elmegy, hogy a korrupciót magával az ördöggel azonosítják. "The charge of corruption places the individual or organization in a moral universe. The corrupt have lost their moral standing; they are morally bad. In religious language, the corrupt do the devil's work, and seek to draw others away from God. In the

language of psychic life, the corrupt give up their hope to identify with the good object, and embrace instead their identification with the bad. Since there will be no identification with the good object, there will be no love in their lives, and none of the gratification associated with loving and being loved. Since the gratification afforded by love is desire's object, the corrupt have given up desire. In place of desire for the object, they have placed the surrogate satisfactions of greed and sadism".

²⁸ Gál István László: A gazdasági bűnözés a bünyügyi statisztika tükrében. Rendészeti Szemle 2008. 3. sz. 31-35. o.

²⁹ A gazdasági bűnözés ismérveinek részletes elemzését ld. Korinek László: A gazdasági bűnözés kriminológiai szempontú megközelítése. Rendészeti Szemle 2009. 7-8. sz. 39-57. o.

³⁰ Gál István László: Régi és új kísérletek a gazdasági fogalmának meghatározására. Rendészeti Szemle 2009. 7-8. sz. 24-29. o.

³¹ Bussmann, Kai-D.: *Kriminalprävention durch Business Ethics: Ursachen von Wirtschaftskriminalität und die besondere Bedeutung von Werten. Zeitschrift für Wirtschafts- und Unternehmensethik* 5. 2004. 40. o. „Der typische Wirtschaftsstraftäter (gegen Unternehmen) ist somit empirisch gesehen, der „normale“ erfolgreiche Manager. Auch aus diesem Grund sind Wirtschaftsunternehmen besonders von Wirtschaftsdelikten bedroht.“

³² Vogt, Andreas Oliver: *Korruption im Wirtschaftsleben. Eine betriebswirtschaftliche Schaden-Nutzen-Analyse*. Deutsche Universitäts-Verlag, Wiesbaden 1997

³³ Korinek László: *Kriminológia I-II*. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest 2010. 150. o. A témával kapcsolatosan azonban érdemes megvizsgálni Korinek László professzor gondolatait: „Ha a bűnözés választása csupán egy hedonista költség-haszon elemzés kalkulációja lenne visszavezethető, bizonyosan elegendő lenne az ellenőrzés, a költségek oldalán szigorítani, és egészen drákói büntetésekig terjedően növelni a bűnelkövetésért várható hátrányokat. Ez a hagyományosan, leegyszerűsített képlet azonban nem illik a valóságra, igazán nem is illeszkedne a bűnözés általános elméletéhez.“

³⁴ Goel, Rajeev K. – Rich, Daniel P.: *On the economic incentives for taking bribes*. Public Choice 61. 1989. 274. o.

³⁵ Rabl (2009) i.m. 29. o.

³⁶ Rabl, Tanja: *The Impact of Situational Influences on Corruption in Organization*. Journal of Business Ethics Vol.100. Issue 1, March 2011.86-87. o.

³⁷ Ashforth, Blake E. – Kreiner, Vikas: „How can you do it?": Dirty work and the challenge of constructing a positive identity. Academy of Management Review 24. 1999. 14. o. „In studying the reason why some delinquents tend to drift in and out of delinquency, Sykes & Matza discovered that, although these delinquents held the same values as beliefs as law-abiding individuals within society, they developed various techniques by which to temporarily “neutralize” those values and drift back and forth between legal and illegal behaviors; these techniques included denial of responsibility, denial of injury, denial of the victim, condemning the condemners, and appealing to higher loyalties. (Curran & Renzetti, 2001) In their discussion of social weighting techniques, Ashforth and Kreiner note that dirty workers also utilize neutralization techniques in their differentiation of outsiders, particularly the technique of condemning the condemners (borrowed directly from Sykes & Matza) and the technique of supporting the supporters (similar to Sykes&Matza's concept of appealing to higher loyalties). Through the use of these techniques, dirty workers are thus able to neutralize and/or moderate the impact of stigma.“

³⁸ Collins, Jamie D. – Uhlenbruck, Klaus – Rodriguez, Peter: *Why Firms Engage in Corruption: A Top Management Perspective*. Journal of Business Ethics Vol 87. Issue 1, June 2009. 93. o. „For managers holding such a view, acquiescing to an official's demands for bribes or other favors will be perceived as increasing their firm's chances for survival. Accordingly, we propose that some executives may perceive corruption to be a “taken-for-granted” practice, despite its illegality and social costs. Consequently, corrupt behavior

can even become an accepted practice within a given organization, i.e., become part of the organizational culture...“

³⁹ Ashforth, Blake E. – Anand, Vikas: *The normalization of corruption in organizations*. Research in Organizational Behavior Vol. 25. 2003. 15. o. „An intriguing finding is that corrupt individuals tend not to view themselves as corrupt. For example, individuals convicted of white collar crimes tend to acknowledge their errant behavior but nonetheless deny criminal intent and the label of criminal (Benson, 1985; Cressey, 1953); in short, unlike many street criminals (Shover, 1996), they resist incorporating a pejorative identity into their self-definition. Indeed, Conklin (1977) entitled his book “Illegal but not criminal,” quoting a defendant in the infamous heavy electrical equipment price-fixing conspiracy. By denying the label of corrupt, such individuals avoid the adverse effects of an undesirable social identity.“

⁴⁰ Anand, Vikas – Ashforth, Blake E. – Joshi, Mahendra: *Business as usual: The acceptance and perpetuation of corruption in organizations*. Academy of Management Executive Vol. 18. 2004. No. 2. 41. o. „Rationalizations can be invoked prospectively (before the act) to forestall guilt and resistance or retrospectively (after the act) to ease misgivings about one's behavior. Once invoked, the rationalizations not only facilitate future wrongdoing but dull awareness that the act is in fact wrong. Indeed, if the rationalizations become a shared resource in the organization's (or industry's) culture, they may pave the way toward defining the practice as “business as usual – the way things work.“

⁴¹ Anand – Ashforth – Mahendra i.m. 47. o. A korrumpálóra jellemző továbbá a nyelvi eufemizmus is. A bűnelkövető még csak szavak szintjén sem minősíti tettét jogellenesnek. („One of the most extreme uses of euphemistic language is found in Lifton's description of the Nazi doctors who worked at Auschwitz. The doctors who selected prisoners for the gas chambers never used the word death; rather, “they called it going on a transport back to camp.” Similarly, before the gas chambers were installed at Auschwitz, prisoners suffering from illnesses were routinely killed by injecting them with phenol. During this time, the killing process was referred to as euthanasia or as “preventive medicine”; if people were sick and unlikely to recover in three weeks or so, they were better off being put out of their misery.“) Hasonló neutralizációs technikára hívja fel a figyelmet R. J. Lifton. Ld. bővebben: Lifton, Robert Jay: *The Nazi doctors: medical killing and the psychology of genocide*. Basic Books, New York 1986

⁴² Rabl (2009) i.m. 30. o.

⁴³ Rabl (2009) i.m. 30. o.

⁴⁴ Bencsik András – Csefkő Ferenc – Fabián Adrián: *Ajánlások a közfélre etikai magatartátszabályainak kimunkálásához*. Transparency International Magyarország, Budapest 2012. 7. o. „Az etikai magatartátszabályok irányadó erkölcsi alapot jelentenek, morális elveket fogalmaznak meg; általános vezérfonalat, iránymutatást, elvárásokat, minta-példázatokat adnak a helyes magatartásra, viselkedésre, miközben felhívják a figyelmet a korrupciós kockázatok kialakulásának veszélyeire, a helytelen magatartásokra, és rámutatnak azok következményeire is.“

⁴⁵ Magyar Rendvédelmi Kar Rendvédelmi Hivatásetikai Kódex és Etikai Eljárási Szabályzat V.7. A rendvédelmi kar esetében igen laconikusan fogalmaz az etikai szabályzat: „Vezetőként és beosztottként törekedjenek a korrupció megelőzésére.“

http://www.bvop.hu/download/rendvedelmi_hivatasetikai_kodex.pdf/rendvedelmi_hivatasetikai_kodex.pdf (2013.01.15.) Ennél jóval részletesebb szabályozást olvashatunk a Magyar Kormánytisztviselői Kar Hivatásetikai Kódexében pl. „III/4. Nem fogadjunk el ajándékokat III/4.1. Tartózkodunk minden olyan ajándék elfogadásától, amely esetében vélhető az ajándékozó munkavégzésünkkel kapcsolatos befolyásolási számdéka... III/4.2. Szorajándékok, külföldi állami szervek képviselőitől kapott figyelemességi ajándékok, valamint a munkánkmal kapcsolatos rendezvényen kapott szokásos vendéglátás elfogadása kivételével nem kérünk és nem fogadjunk el olyan ajándékot, előnyt, meghívást, szolgáltatást vagy bármely más, számunkra, családtagjaink, rokonaink, barátaink, vagy velük érzelmi, politikai, gazdasági vagy más érdek-

szervezetben lévő személyek, vagy az általunk támogatott szervezetek számára ígért előnyt, amely munkánkkal vagy munkahelyünkkel bármely módon is összefüggésbe hozható... III/5. Visszautasítjuk a felkínált jogtalan előnyöket III/5.1. Ha bárki jogtalan előnyt ígér számunkra – tisztességünk kétségét kizáró megőrzése érdekében – a következő magatartási elveket követjük. a) Visszautasítjuk a felkínált előnyt, és – hacsak munkánk nem kifejezetten erre irányul – még bizonyítékszerzés céljából sem fogadunk el semmit, ami jogtalan. b) Igyeckszünk azonosítani a jogtalan előnyt ígérő személyt.”

⁴⁰ Tóth Mihály: Hűsz év mérlege – Gazdasági bűneink és következményeik egy „szép új világ”-ban. Rendészeti Szemle 2009.7-8. sz. 23. o. „A gazdaság kívánatos erkölcsi fedezete azonban korántsem valamely jogon kívüli vagy azon felülemelkedő „metajurisztikus” igény, tehát olyasmi, amihez a tiszta és egzakt jogi gondolkodásúnak vagy imperatív normáknak nem lehet közük.”

⁴¹ Elek, Balázs: The role of the stereotypes in the process of verification. Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria Drept Volumul 1/2010. 59-63. o.

⁴² Németh Erzsébet – Körmendi Gábor – Kiss Beatrix: Korrupció és nyilvánosság – A média hatása a korrupcióra és annak társadalmi megítélése. Pénzügyi Szemle 2011. 1. sz. 60. o.

⁴³ 2013. évi CLV. törvény a panaszokról és a közérdekű bejelentésekről – 13-16.§ indokolása: „E rendszerek azt célozzák meg, hogy a munkavállalók a vállalatban belüli információáramlástól eltérő csatornákon belső információkat juttassanak el az erre létrehozott szervezetekhez, jogi-megfelelőségi (compliance) szervezeti egységekhez. Bár a bejelentési rendszerek működését sok esetben jogszabály (pl. az Amerikai Egyesült Államokban a Sarbanes-Oxley törvény) írja elő, működésük belső jogi, adatkezelési aggályokat vehet fel...”

⁴⁴ Kecskés András: Felelős társaságirányítás (Corporate governance). HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2008. 119-144. o.

⁴⁵ Drinóczi Tímea: A minőségi jogalkotás feltételei, elemei és a minőségi jogalkotás megteremtése. Rendészeti Szemle 2009. 11. sz. 4. o. „A jogalkotás termékének (a jogszabályoknak) a minősége: ez alapvetően a jogalkotási eljárás minőségétől függ – a jogszabályoknak hatékonynak és végrehajthatónak kell lenniük... A minőségi jogalkotás fogalmának fontos eleme, hogy a jogon túli tudományterületek legújabb eredményeit is felhasználja a jogalkotás tudományos meg-alapozottsága és folyamatának leltészerűbbé tétele érdekében.”

⁴⁶ Petrétei József: A minőségi jogalkotásról. In: Piacgazdaság – jogállam – jogalkotás. Acta Humana Studiosorum. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest 2005. 12. o. „A minőségi jogalkotás a jogszabály-előkészítési mód-szerek interdiszciplináris alapon álló reformját szorgalmazza a különböző gazdasági-társadalmi céloknak – a versenyképességnek, a fenntarthatóságnak stb. – megfelelő valós szabályozási eredmények elérése érdekében.”

⁴⁷ Drinóczi Tímea: Minőségi jogalkotás és adminisztratív terhek csökkentése Európában. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest 2010. 323. o.

⁵⁴ Transparency International: Észrevételek a közérdekű bejelentésekről szóló törvény tervezetéről. 1. o.

(http://www.transparency.hu/uploads/docs/whistleblowing_tv_tervezet.pdf - 2013.01.15.)

⁵⁵ Kun András: A whistleblowerek védelme – különös tekintettel a munkajogi aspektusokra. Pécsi Munkajogi Közlemények IV. évfolyam II. sz. 2011. szeptember. 113. o.

⁵⁶ Burai, Petra: 'People behind Stories' – Portrayal of Whistleblowers by Hungarian Online Media and its Impact on the Anti-Corruption Policy Process. 1-3. o.

http://www.transparency.hu/uploads/docs/People_behind_stories.pdf - 2013.01.15.

⁵⁷ Szente Zoltán: A bennfentes informátorok (whistleblower-ek) alkalmazásának lehetőségei a korrupcióellenes küzdelemben. Közigazgatás-tudományi Közlöny 2010. 1. sz. 25-27. o.

⁵⁸ Elek Balázs: A nyomozóhatóság jelentése a bizonyítási eljárásban. In: Az új büntetőeljárási törvény első éve (Szerk.: Szabó Krisztián). Debreceni Konferenciák IV. DELA Könyvkiadó-és Kereskedelmi Kft., Debrecen 2005. 25. o.

⁵⁹ Mészáros Ádám: A büntetőeljárás gyorsításnak, hatékonyság-növelésének lehetőségei. Ügyészek Lapja 2013.1. sz. 5-9. o.

⁶⁰ Békés Ádám: Az Európai Ügyészség alapításának problémái és lehetőségei. Európai Jog 2003. 6. sz. 25-27. o.

⁶¹ Finszter Géza: A vesztegetés nyomozása. Magyar Rendészet 2010. 3-4. sz. 27. o. „A gyakorlatban a titkos információgyűjtés maga is feljelentésre indul. Ez a feljelentés azonban a büntetőeljárás feljelentéstől abban különbözik, hogy rögzítése nem az eljárás törvény szabályai szerint történik, és egyelőre nem követi nyomozás elrendelése.”

⁶² Mészáros Ádám: Titkos gondolatok. In: Kriminológiai Tanulmányok 48. (Szerk.: Virág György) Országos Kriminológiai Intézet, Budapest 2011. 22. o.: „A korrupciós ügyek egy részében a nyomozó hatóság különböző tényekről titkos módszerek felhasználásával szerez tudomást. Problémát okoz ugyanakkor a titkos és a nyílt eljárás viszonya akkor, amikor feljelentés érkezik az ügyészséghez egy olyan ügyben, amelynek a sikeres nyomozásához megelőző titkos információgyűjtés lett volna szükséges, erre azonban nem került sor.”

⁶³ Takács Veronika: A korrupció nyomozása, különös tekintettel a titkosszolgálati eszközökre. Belügyi Szemle 2012. 12. sz. 98. o.

⁶⁴ Kecskés András: Felelős társaságirányítás (Corporate governance). HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2008. 320. o.

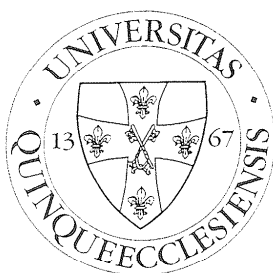
⁶⁵ Hack Péter: A korrupció elleni fellépés intézményi keretei és a jogalkotási tapasztalatok. Rendészeti Szemle 2009. 11. sz. 30-31. o.

⁶⁶ Hack Péter: A korrupció elleni fellépés. Magyar Rendészet 2010. 3-4. sz. 13. o.

⁶⁷ Takács – Csapodi – Takács-György i.m. 26. o.

JURA

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja

Tartalomból

STUDIUM

- ANTAL DÁNIEL: Szükség van-e hatósági tanúra a büntető eljárásban?
NÓRA CHRONOWSKI: Enhancing the scope of the Charter of Fundamental Rights?
DRINÓCZI Tímea: A tisztességes eljárásról való jog az alkotmányos párbeszéd tükrében
ELEK BALÁZS: A bírói meggyőződés és a megalapozott tényállás összefüggései
GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ: Az OSINT (Open Source Intelligence) mint a közhatalom lehetséges elkövetési magatartása
JÜRGEN HARBICH: Das Bundesverfassungsgericht im Spannungsfeld zwischen Recht, Politik und gesellschaftlicher Entwicklung
JIRI HERCZEG: Actual problems of possession and viewing child pornography in Internet
HERGER CSABÁNÉ: Házassági vagyonjogi rendszerek a német jogkörben
MOHAMMAD JARADAT: The State's Role in Supporting Education
JUSZTINGER JÁNOS: A certum pretium határain: az ármegehatározás különös módjai a római jogban
KECSKES ANDRÁS: A vezető tisztségviselők javadalmazási eszközeinek használatáról
KORINFK LÁSZLÓ: Tendenciák korunk büntetőjogi és büntetőjogi
KOVÁCS GUSZTÁV: A petőfi életéről okból végzett fegyverszünetéről
KÖHALMI LÁSZLÓ: A korrupciónál
KULCSÁR GABRIELLA: Iskolai ártalmatlanítás és hírközlés – kölcsönhatások és összefüggések
POKECZ KOVÁCS ATTILA: A plebiszcitum szerepe a római alkotmánytörténetben a korai köztársaság időszakában (i. e. 449-287)
JORN VAN RIJ – EMILIANQUELA NYLONAKI: Terrorism and Legal Instrumentalism: A Criminological Response
SZABADFALVI JÓZSEF: A neokantianus jogfilozófától a marxista állam- és jogelméletig: Vas Tibor tudományos pályaképe
SZILÓVICS CSABA: A feketegazdaság hatása a jogkövetésre és a költségvetési bevételekre
VARGA CSABA: A jogszociológiai kutatás, azaz centrumok/periferiák viszonylagossága

COLLOQUIUM

- BESSENYŐ ANDRÁS: Reményt veszünk-e reménytel esetén? I. rész
HORVÁTH CSABA: Előrelépések és esélytelőségek a 2014. április 6-i országgyűlési választásokra
MATE JULESZ: Neuere Entwicklungen der ungarischen Mediation
KISS MONIKA DOROTA: A helyi népszavazás kötelezően értelmezése
NASZLADI GÉRGINA: A német alkotmányjogi panasz hatása a hazai szabályozásra és az alkotmánybírói joggyakorlatra
NÉMETH CSABA: A missziós szemlélet képzése az EU polgári világszervezési területén, különös tekintettel az LULEX Koszovo misszióra
SZENTES BARBARA: Az Egysélt Államok igazságszolgáltatási rendszere
ARMANDO SERGIO PRADO DE TOLEDO: Presentation about the Brazilian Judiciary System

AD HOC

- ADAM ANTAL: „Boros János: Időszervi etika. Esszék a felelősségről”
ANDRÁSSY GYÖRGY: „Csernisko István: Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867-2010)”
BÁRÁNY VIKTÓRIA FANNY – BUJTOR KLÁRA – HAVASI BIANKA – VINCZE ANNA RÉKA: A Magyar Jogász Egylet Zala Megyei szervezetének Doák Ferenc jogásznapjainak rendezvénye
BUJTOR KLÁRA – VINCZE ANNA RÉKA: „Petőfi József: Magyarország alkotmányjogi I. Alapvetés, alkotmányos intézmények”
CSOKNYA Tünde Éva: A pécsi jogi Kar könyvtárának (2013)
DÁKA MARIJA – LUKONITS ADÁM – MARKY GÁBOR – SARAI LUCA: „Application of international law in domestic courts” – nemzetközi szeminárium és konferencia meghallgatók számára
DÉVAI ANNA BEATA: „Szelvényes Csaba: Az igazságos és arányos közhatalmunk Magyarországi feltételéről”
KISIDA ERZSÉBET: „Szondi Jenő: Multidiszciplináris jogi tanulmányok”

20. évfolyam
2014. 1. szám